

Słowo wstępne

Oddajemy do rąk Czytelnika kolejny, 118 zeszyt półrocznika „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica”, zawierający zbiór 11 artykułów poświęconych różnorodnym zagadnieniom z historii powszechnej i Polski od średniowiecza do czasów współczesnych. Jeden z tekstów sytuuje się na pograniczu historii i historii sztuki, inny dotyczy architektury mieszkaniowej. Autorami studiów zawartych w tym tomie są przeważnie młodzi adepci Klio, którzy dopiero zaczynają swoją przygodę z nauką bądź znajdują się na początku kariery akademickiej. Pięciu badaczy legitymuje się już stopniem doktora, jedna naukowiec pracuje na stanowisku profesora uczelni. Ich macierzystymi jednostkami są Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie, Uniwersytet Kaliski im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski, jak również Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Instytut Pamięci Narodowej – Oddział w Łodzi oraz Instytut Piłsudskiego w Warszawie. Co istotne, autorzy poszczególnych opracowań podejmują przeważnie zagadnienia nowe, dotychczas słabo zbadane i niemające większego odzwierciedlenia w rodzimej historiografii.

Otwierający tom artykuł **Rafała Szewczyka** poświęcony został polityce wewnętrznej imperium mongolskiego w latach 1221–1229, tj. po odwróceniu wojsk Temudżyyna z Chorezmu. Opierając się na analizie źródeł pierwotnych, przede wszystkim *Tajnej historii Mongołów* i przekazów Rashida ad-Dina, jak również najnowszej literaturze przedmiotu, Autor dokonał oryginalnej reinterpretacji wydarzeń związanych z sukcesją po Czyngis-chanie, ze szczególnym uwzględnieniem roli Dżociego. Na uwagę zasługuje także umiejętne połączenie aspektów politycznych z elementami mitografii i ideologii władzy w imperium mongolskim.

Spod pióra **Ewy Andrzejewskiej** wyszedł z kolei artykuł przedstawiający propozycję nowej identyfikacji mężczyzny sportretowanego w mundurze wojskowym ze zbiorów Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej. Dotychczas uważano, że ten zakupiony w 1968 r. obraz ukazuje Jana Szczepkowskiego, będącego wykładowcą kaliskiego Korpusu Kadetów. Jednak przeprowadzone przez Autorkę badania kostiumologiczne i komparatystyczne pozwoliły ustalić, że sportretowany ukazany został w mundurze 1. Pułku Piechoty Księstwa Warszawskiego zgodnym z przepisami obowiązującymi między 1807 a 1810 r. Pozwoliło to na uściślenie datacji wizerunku na lata 1808–1809 oraz na odczytanie tożsamości modelu, którym okazał się pułkownik Kazimierz Małachowski (1765–1845), późniejszy generał i uczestnik powstania listopadowego.

Opracowanie **Bartłomieja Rusina** poświęcone zostało nieudanej próbie wywołania powstania na ziemiach bułgarskich w 1835 r., która przeszła do historii pod nazwą „Węlczowa zawierą”. Omówiono w nim wydarzenia rozgrywające się od momentu podpisania traktatu w Adrianopolu we wrześniu 1829 r., przez pierwszą połowę lat trzydziestych XIX w., stanowiącą fazę przygotowań do powstania, aż do połowy 1835 r., czyli udaremnienia spisku w wyniku zdrady i zesłania do Konya jednego z głównych przywódców ruchu – Georgiego Mamarczewa. Autor wyraził pogląd, że nawet gdyby do zdrady nie doszło, insurekcja i tak nie miałaby większych szans powodzenia. Tekst wzbogacony został o aneks zawierający wykaz znanych uczestników „Węlczowej zawierę”.

Łódzka badaczka **Ilona Florczak** ukazała życie codzienne warszawskiej inteligencji w drugiej połowie XIX stulecia z perspektywy funkcjonowania gospodarstwa domowego. Podstawą źródłową rozważań stały się notatki Amalii Bartoszewiczowej, żony nauczyciela i inspektora szkół warszawskich Adama, matki historyka Juliana Bartoszewicza, przechowywane w Archiwum Państwowym w Łodzi. Dzięki skrupulatnym zapiskom pani domu możliwe było odtworzenie dochodów i wydatków przeciętnej mieszczańskiej rodziny, diety, zwyczajów kulinarnych oraz roli kobiety w zarządzaniu gospodarstwem domowym w tym okresie.

Magdalena Kaczmarek przygotowała tekst dotyczący wyjazdów „ku polepszeniu zdrowia”, jakie latem 1901, 1903 i 1905 r. odbyła do renomowanego uzdrowiska Franzensbad Klementyna z Schottów Arvay, przedstawicielka mieszczańskiego środowiska Rzeszowa. W efekcie tych podróży powstała obfita korespondencja, gromadzona w Archiwum Państwowym w Rzeszowie, od 1901 r. drukowana także na łamach tygodnika „Głos Rzeszowski”. Na jej podstawie Autorce udało się opisać zarówno funkcjonowanie samego kurortu, jak również charakterystyczne dla tamtego czasu rozrywki i praktyki kuracyjne.

Artykuł **Anny Izabelli Zalewskiej** i **Doroty Cyngot** przybliża kwestię grobownictwa wojennego rozumianego jako system opieki nad mogiłami i cmentarzami wojennymi na terenie Polski Centralnej. Autorki wyróżniły pięć etapów tworzenia grobownictwa wojennego na badanym obszarze, przypadających na lata 1914–1915, 1915–1918, 1918–1933, 1939–1945 oraz po 1945 r. Zwróciły przy tym szczególną uwagę na problematykę grobownictwa rosyjskiego czasu Wielkiej Wojny, jak dotąd rozpoznanego w stopniu mniejszym niż niemieckie i austriackie. Postawiły tezę, że grobownictwo wojenne jest ponadczasowym i złożonym problemem, szczególnie uciążliwym na obszarach, gdzie miejsca spoczynku poległych żołnierzy są ponadnormatywnie liczne.

Jakub Sołtysiak w swoim tekście podjął próbę ukazania stosunku do ustroju demokratycznego najważniejszych myślicieli w obozie Polskiej Partii Socjalistycznej w latach 1918–1926. Wyjaśnił, jakich argumentów używali oni na rzecz demokracji i dlaczego odrzucali dyktaturę. Przeanalizował również konkretne propozycje ustrojowe socjalistów, aby pokazać, jak pojmowali oni demokrację i do czego dążyli.

Artur Kuprianis przedstawił natomiast koleje losów i karierę wojskową Witolda Konczakowskiego (1883–1948), pierwszego dowódcy sformowanego w 1921 r. 4. Pułku Artylerii Ciężkiej. Przybliżył także burzliwe życie osobiste pułkownika (trzykrotnie żonaty), które wciąż kryje przed historykami wiele tajemnic.

Żydowski opór cywilny w Kraju Warty stał się przedmiotem zainteresowania **Kingi Czechowskiej**. Analizie poddane zostały cztery wybrane miasta i miasteczka: Kutno, Włocławek, Żychlin i Krośniewice. Badania wykazały, że podstawową formę oporu cywilnego stanowiła tam walka z głodem, a w większych skupiskach żydowskich można zaobserwować też inne jego przejawy związane z podziemnym życiem kulturalnym, jak działalność grup teatralnych, organizowanie wydarzeń sportowych czy wydawanie nielegalnych pism. W przypadku Kutna, gdzie wiosną 1941 r. w tamtejszym getcie doszło do wybuchu epidemii tyfusu, obok walki z głodem ważnym elementem oporu cywilnego stała się walka z chorobą.

Artykuł **Agaty Gabiś** wprowadza nas w zagadnienie architektury mieszkaniowej PRL. Na przykładzie trzech wybranych publikacji z lat sześćdziesiątych, siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w., które uznane zostały za symptomatyczne dla problemów wnętrzarskich opisywanych dekad, Autorka stara się pokazać, w jakim kierunku szła ewolucja myślenia o wnętrzach prywatnych: od mieszkania uznawanego w latach sześćdziesiątych za miejsce, które musi sprawnie działać i jest użytkowane przez rodzinę, po eklektyczną przestrzeń wolności w latach osiemdziesiątych, kreowaną z myślą o jednostce.

Ostatni z zamieszczonych w tym zbiorze tekstów, autorstwa **Radosława Borowskiego**, dotyczy konfliktu o przynależność Falklandów/Malwinów pomiędzy Wielką Brytanią a Argentyną w 1982 r. Wprowadzie zagadnienie to było już przedmiotem zainteresowania polskich badaczy, zostało jednak przedstawione w nowatorski sposób – przez pryzmat debat, jakie odbyły się w obu izbach parlamentu brytyjskiego w związku z trwającą wojną od kwietnia do czerwca tego roku.

Niech ta, skrócona z konieczności prezentacja zawartości tomu stanie się skuteczną zachętą do przestudiowania go w całości. Pozostaje mieć nadzieję, że podobnie jak poprzednie zbiory, i ten zostanie doceniony przez Czytelników, którzy po wielokroć powracać będą do lektury zawartych w nim studiów, a nawet polecać je znajomym czy wykorzystywać w nauczaniu dydaktycznym.

Małgorzata Karkocha

Uniwersytet Łódzki / University of Lodz

<https://orcid.org/0000-0002-7747-949X>

Notka o autorce

Dr hab. Małgorzata Karkocha, prof. UŁ – historyk i historyk sztuki, profesor uczelni w Katedrze Historii Nowożytnej w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego. Sekretarz czasopism „Przegląd Nauk Historycznych” i „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica”. Członek Rady Naukowej ukraińskiego pisma „Konsensus”.

Zainteresowania naukowe: historia nowożytna powszechna XVI–XVIII w., dzieje kultury i sztuki XVI–XVIII w., Francja w dobie Wielkiej Rewolucji (1789–1799), prasa okresu staniśławowskiego, epigrafika, kampanologia.

malgorzata.karkocha@uni.lodz.pl